

334
EVSEBII PAMPHILI CÆSARIENSIS
 DE DEMONSTRATIONE EVANGELICA
 Liber primus, ab*sc̄p* principio.

LIBER PRIMVS.

ARGUMENTVM IN LIBRVM I.
 de Demonstratione Evangelica.

Venadmodum in libris **XV** de Euangelica Preparatione, Philosophorum clarissimorum testimonij, & alijs quibundam argumentis, sacram Hebraeorum doctrinam, a Christianis magno consensu receptam, aduersus Sycophantum Ethniconum calumnias uirolentissimas, defendit pro sua uirili Eusebius nostri. Ita in his de Demonstratione Evangelica libris, doctrinam Christianam, qua Christi operum & meritorum preconio definita est, omnibus confitit Iesum Nazarenum, esse Christum aduersus Iudeos & peccatores alii, & iis quibus Christus scandalum est, ex veteri instrumento oraculis eundem tanquam filium considerandis proponit. Norat enim Eusebius uerisimè dictum a Apostolo: Nos autem praedicamus Christum crucifixum. Inde quidem offendiculum, Græcis uero stultitiam: Sed iisdem uocatis Iudeis pariter & Græcis, Christum Dei potentiam & sapientiam. i. Cor. i. Ideo utriusque satisfacere studuit, ut inter omnes Christianos ab imperiis, Iesuitis & errorum cœniis, bus uindicaret. Desunt autem in huius libri uerbculo capita priora duo, unicum initio terci capitis, que res obscurior em reddit, r̄ay w̄ay & r̄ay. Ceterum in tertio capite, de Cœramis Leuitis agit, quas in fidei & uitæ norma cernitur, comoenactioem, ac paucis de uocatione Gentium & reprobatione Iudorum disputat. In capite septimo, ex cœla Legalium constitutionum & ceremoniarum abrogationem. Octauum caput, encomium Cœlibus & Coniugalibus inter Christianos uite, continet. In postremis duo bus capitibus diliuit duas obiectiones, quarum altera est, de Sanctorum Patrum coniugio, & Christianorū quorundam celibatu; altera est, de ieiuniorum mundi cœmentorū abrogatione. Hæc in primo libro tradit Eusebius.

*Quod Mosaica lex uni iudeo genti accommodari poterat, & huic ipsi propriam terram incolenti duxit, quod idcirco altero propheta, altera lego opus fuerit. Cap. III. ab*sc̄p* principio.*

Ifamula tua & qui aduena est in urbibus tuis. Deinde oratione progreffis,
 Deut. 1. 3. quod dictum est confirmat, dum sic ait: Veruntamē sancta tua quae fuerint tibi, & quem uota tua suscepseris, uenias ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus sibi. Et rufus: Decimam decimabis uniuersi scotus seminis tui,
 Deut. 1. 4. scotum agri tui quotannis comedes ipsum conspectu Domini Dei tui, eo in loco quem elegerit Dominus Deus tuus ad inuocandum nomen suum ibi. Deinde ubi reputauit quid facere oporteat, si is locus de quo agitur removet, & fuerit. Frugum autem prouentus multus, ut uidelicet domo ad locum Dei Hierosolymitanum afferte oporteat annuos fructus sacrificationis, de hoc item hanc constituit mam scripturam legem: Si uero longe à te fuerit locus, quæ elegerit Dominus Deus tuus ad inuocandum nomen suum ibi, tibi quod benedixerit Dominus Deus tuus, uedens ea argento, et capitis

LIBER PRIMVS.

335

opies arg entum in manus tuas, & dabis argentum pro domini quocunque coquiperint anima tua pro bobus, siue ouibus siue uno, siue licer, siue omni quocunque concupiscentia tua, & comedes ibi in conspectu Domini Dei tui. Tum rufus locum quasi signo impresto commendat, his ferè uerbis: De primogenitus qua nata fuerint in bobus atque ouibus masculina offere Domino Deo tuo. Non opus facies in uitulo primogenito, & non tibi debis primogenitum ouium tuarum, in conspectu Domini Dei tui comedes illud singulis annis, in loco quem elegerit Dominus Deus tuus & dominus tua. Post hanc rufus inspicie, quo nam modo ea que ad festos dies pertinet celebrandi diffingunt, ut ne alibi terrarum, quam in eo uno loco de quo agitur, festis dies agant. At igitur: Observa mensu nouarum frugum, & facies pascha Domino Deo tuo, ues & boues, in loco quem elegerit Dominus Deus tuus. Rufus admonet his uerbis: Non poteris sacrificare pascha in aliquo loco ubi qua urbi tuarum, quas Dominus Deus tuus dederit tibi, sed in loco dum taxat quem elegerit Dominus Deus tuus. Illic immo! abis pascha à uesperie ad solis occasum, in tempore quo egressus es de terra Aegypti, & coques, & comedes in loco quemcumque elegerit Dominus Deus tuus. Lex igitur de Pentecoste, solenni die, qui pascha dicitur, huiusmodi descripta est. Porro autem de quinquagesima quid dicat, audi: Totas septem hebdomadas numerabis tibi ipsi, ex quo factem in segetem immittere cœperis, & celebrabis diem festum hebdomadæ Domino Deo tuo, quantum poteris manus tua, ex omnibus quocunque dedero tibi propterea quod tibi benedixerit Dominus Deus tuus, & epulaberis coram Domino Deo tuo, et filius tuus et filia tua, seruus tuus, & ancilla tua, & Leuita, qui fuerit in urbibus tuis, & aduena, & pupillus, & uidea, que apud uos fuerint, in loco quem elegerit Dominus Deus tuus sibi, ad inuocandum nomen suum ibi. Tertium uero sollempnem ubi imperet celebrandum, audi: Sollempnem tabernaculae celebrabis tibi ipsi septem diebus, ubi de area tua, & de torculari tuis collegaris, & epulaberis in solenni tuo, tu & filius tuus, & filia tua, seruus tuus, & ancilla tua, & uidea, in loco quemcumque elegerit Dominus Deus tuus sibi. Quod igitur eum locum tam multis signis ostendat, totiesque illuc ire cum toto genere, totaque domo oportere præcipiat, qui fieri potest, ut ea quæ dicit, uel his conuentiant, qui brevi interalloc à iudea distant, nedum gentibus, quæ in toto orbe tertiarum degere intelliguntur, eo magis quod ne ueniam quidem ullam tribuit ihs, qui transiliant quæcumque præcepta sunt, ac potius execrationem omnibus quicunque non omnino omnia seruauerint denunciat, ad terbum sic dicere: Execrabilis qui cuncti non susterit in omnibus quæ in hac lege scripta sunt, ut faciat ea. Contemplate deinde quæ omnes uires humanas superent, fieri nulla ratione possint, quæ in lege Mosis posita sunt. Si quidem ubi distinxit, quæ uoluntaria peccata, quæcœ difficilia sunt, & penas unicue eorum adjunxit, quæ maximo supplice digna sunt: tum uero leges ponit, quibus alia quadam ratione eos item qui iniuiti peccauerint, conuerterat, quarum una quidem sic habet: Si anima una peccauerit nolens ex populo terra, dum facit unum ex omnibus præceptis Domini, uel dum non facit, & peccat, cognitumque ipsi fuerit peccatum quod peccauit, & offeret munus suum capram anniculam immaculatam, id offeret pro peccato suo quod peccauit, in loco ubi maciat sacrificia, & accipiter faceret sacerdos de sanguine. Et sane considera quemadmodum hic quoque eum qui imprudens peccauerit, ad loci uenire oporteat, ubi mandat sacrificia. Is autem est, de quo multis uerbis tampridem meminit, dicens: Quemcumque elegerit Dominus Deus tuus. Quod quidem quum ab omnibus quicunque sunt in terra hominibus plane effici non posse, ipse quoque autor legis uideret, tum perspicue significavit legem inducens non infinitè ad uersus

Deut. 2. 7.

Levit. 5.

gerent, hec omnia facere oportebat: ac ter singulis annis Hierosolyma pere-
te: ex omni praeterea nativitate, quæ tales sibi ritus seruandos propulsi sunt, for-
minas partu modo ac doloribus levatas tâ longius iter ingrediunt, ut quod im p
raet Moses sacrificium, pro singulis puerperis offerrent, item qui aut motu
corpus attigissent, aut peierasset, aut inuitu aliquid fecissent, eos ab
extremis terra finibus uenire, ac properantes excurrere ad eam quæ legi fa-
cita esset, purgationem, ut execrationes pœna effugerent. Sed plane perspic-
ci, ut uel ipsa Hierosolyma in cœlribus atq; in una ludega uerstantibus ac de-
gentibus, Moysa cum illud uiuendi institutum seruari difficile esset, nedūta
le posset à reliquo gentibus obseruari. Proinde Saluator ac Dominus no-
strus Iesus filius Dei post redditus à morte ad uitam, cum ad discipulos suos di-
xisset, ite ac docete omnes gentes: tum meritò adiuinxit. Docentes eos serua-
re omnia, quæcumq; praecepit uobis. Non enim quæ in Mosis legibus sunt,
docere omnes gentes imperabat, sed quæcumq; ipse praecepit. Hæc por-
tò sunt, quæ in illius Euangelij continentur. Meritò igitur & discipuli eius-
dem, & Apostoli, qui habere gentium rationem uellent, in hoc inter se con-
uenient, ut quæ in Mosis legib; continentur, nequaquam gentibus possent
accōmodari: quippe quæ nec ab ipsis nec à patribus ipsorum seruari po-
tuisse constaret. Ergo in Actis Petrus ita loquitur: Nunc ergo quid tentatis
Deum, imponentes iugum super ceruices discipulorum, quod nec partes no-
stræ, nec nos portare potuimus? Sed etiam ipse Moses propter hæc ipsa que
diximus, meritò & alterum prater se surrexit cum alt prophetam, & hunc in-
plum legum autem futurum cum his gentibus nunciat. Christum eo mo-
do significans, & eidem ut parent, suis omnibus imperat, quem ram his fer-
me uerbis diuinat: Prophetam uobis suscitabit Dominus Deus ex fratribus
uestris tanquam me, illum audiens in omnibus quæ loqueretur uobis. Quæ-
cumq; uero anima non audierit prophetam illum, delibetur de genere suo.
Portu autem prophetam hunc Christum ipsum uidelicet à ludis oriundum, alibi item omnibus gentibus imperatur, enfiat his uerbis: Quām
puichrè domus tuæ Iacob, tentoria tua Israel, ut saltus ûmbrosi, ut horus
iuxta fluuium, ut tabernacula quæ fixit Dominus. Prohibit homo ex semi-
ne eius, & dominabitur gentibus multis, & extolleter regnum eius. Quine-
dam, cum duodecim omnino apud Hebreos essent tribus, ex qua illarum
oritur hic apud gentes legum autor, qui canitur à prophetâ, & quibus
temporibus futurus esset, quod de tribu luda uidelicet, quod q; tunc, cù defec-
terent qui à maioriis libi traditum Iudicis gentis imperium tenere con-
fuerint, planisimè indicat his uerbis: Non deficit, inquit, princeps de lu-
da, nec dux de femoribus eius, donec ueniatur quæ repolita sunt ipsi, & ipse
erit expectatio gentium. Sed quæ nam expectatio erat prater eam quæ Abra-
ham quondam promissa fuerat: quo uidelicet in ipso omnes gentes terra
essent benedicenda. Itaque etiam ipse Moses uisum est optimè intelligere futu-
rum esse aliquando, ut leges quas ipse tulisset, omnibus gentibus accōmodari
non possent. Ad ea uero oracula comprobanda, & conficienda, quæ Abrá-
ha reddita sunt, altero opus esse prophetâ: sed hic erat quæ de tribu luda pro-
ditum, multisq; gentibus dominatur superiori testimonio confirmauerat,

Scholia. Cap. III.
Recus codex ἐπιγραφαις hanc habet: Εὐεγέλικη ἀποστολής τῷ ἑκούσιῳ Βεβλίῳ
Γ τὸ δέκατον. Scriptis ergo Eusebiis uiginti lib. de Demonst. Εὐαγγελίας quibus decē tantum no-
fir memoria extant, ex quibus quid de ijs qui intercedunt vel temporum iniuria, vel hominum quo-
rum inuidia, fluctuum sit, uel ut ex ungibus leonem, ut est in proverbio, effimare licet. Memini-
XX librorum Eusebij τῷ ἀπόστολος εὐεγέλικης, Beatus Hieronymus in catalogo Scriptorium
Ecclesiasticorum qui existat in fine Tomi primi lucubrationum Hieronymitistarum. Initio ante in-
Y

hoc capite, quo *lex ipsa* est, *ejus respondens*, qui uita ueribani Christiani, ceremonialium Mosei sanctionum omnissionem, siue precipue docet, non quidem defuisse eis *uocis* *ejus* *euangeliorum* sacrificiis i& facilitatibus & celebrationi dierum festorum, uerum in iudeorum populo, non omnibus in toto terrarum orbe Gentibus, eiusmodi ceremonias prescriptas esse, ideo non exigendas esse ab hominibus Christianis iudicatae cultus Dei normae & uite institutum, quod si maxime uelint, non posse tamen per omnia obseruare. Porro quam fuerit difficultas obseruatio lega Mosai carum, ex eo colligit Eusebius, quod peccata voluntaria & non voluntaria eiusmodi poenis & sacrificiis expiarin eis fuit, qualia à Mose fuerunt prescripta. Sanè cum et ceremonie tam difficiles obseruantur, & à domino Christo alie sunt instituta. Oracula de domino nostro Iesu Christo, in fine capituli redit & iuxta fidem analogiam sunt adducta. Eius uero illud de Propheta diuinus suscitando, generaliter dictum uidetur post teſti, ut si sententia. Nunquam desaturum iudeis Propheta amitam cum rei *ejus* *euangelio* Christum dominum nostrum Prophetam appellari, & Moysi prophetiam Deut. 18. Petrus in sua concione ad corrum 3. & Diuina Stephanus martyr in Apologia sua, Act. 7. testantur, non est cur quis exklime perperam illud de Christo interpretatum fuisse Euangelium uolum.

*Quoniam de causa quam omnium iudeorum oracula accepimus, corundem
uiuentium studium recusauerimus.* Cap. IIII.

Hoc igitur de causis sacros Hebraeorum libros, utpote qui de nobis gentibus oracula contineant, quasi proprios nostros, & accepimus, & ampli sumus, eoque magis quod non unus Moses de legum autore apud gentes post seipsum futuro est uaticinatus, sed etiam ipso Moysi posteriores prophetae, ut breuiter dicam, uiueris eidem illi similia cecinerunt, ut David, qui ait: Confite Domine legum latorem super eos, agnoscane gentes, quod homines sunt. Vide quoque, ut hic quoque alterius legislatoris meminit. Quocirca alibi idem hic gentibus imperat canere non antiquum amplius illud, & Mosaicum canticum, sed aliud quoddam nouum, in hunc modum: Cantate domino canticum nouum, cantate domino omnis terra: annunciate in gentibus gloriam eius, in omnibus populis mirabilis eius. Quoniam dominus & laudabilis ualde, terribilis est supra omnes deos. Quoniam omnes dii gentium daemona, dominus autem celos fecit. Afferte domino tribus gentium, afferte domino gloriam nomini eius. Et tunc: Dicite in gentibus quod dominus regnauit. Etenim correxit orbem terræ, qui non commouebitur. Et alibi: Cantate domino canticum nouum, quia mirabilis fecit. Natura fecit dominus salutare suum, in conspectu gentium, revelauit iusticiam suam. Viderunt omnes fines terræ salutare dei nostri. Hoc etiam loco considera, quemadmodum nouum canticum non uni iudaice genti, sed omnibus omnino gentibus indicit, quando illud antiquum Molotacum soli conuenienter iudaice. Hoc sane nouum canticum Hieremias alias Hebraeorum propheta nouum testamentum appellat, his verbis: Ecce dies ueniunt, dicit dominus, & disponam domum Israel, & domum iuda testamentum nouum, non secundum testamentum, quod disposui patribus eorum, quo die apprehendi manum eorum, ut educerem eos de terra Aegypti, eo quod ipsi non manserunt in ihsu quae erant testamenti mei: ego item neglexi eos, dicit dominus. Quoniam hoc testamentum quod disponam Israel, dicit dominus, dans leges meas in interiori sensu eorum, & in cordibus eorum scribam, & ero ipsorum Deus, & ipsi erunt mihi populus. Cernis item hunc duo testamento distinguit, ut hoc quidem uetus, illud uero nouum appeller. & nouum dicat non ueteri illi quod patribus condidit simile futurum? illud enim lapis à maiorum pietate iudaicis uitam Aegyptiacam ac mortes simulantes & ad errorem colendi multos deos, superstitionem per gentium, quae simulacra uenerabantur, declinantibus legis loco impositum est ut & eos qui ceciderant excitaret, & mutuis intercios doctrinis confoslos,

Psal. 3. 2. &
alibi pars.
tim.

atq; prostratos erigeret. Iustis enim, inquit, lex posita non est, sed iniquis & ^{1. Tim. 1} peruvicibus & impiis, & peccatoribus & horum similibus. Nouum autem eos, qui per Saluatorem nostrum Dei beneficio ac munere consurrexerint, ad promissum Dei regnum ut eant & properent, quasi manuducit, atq; instruit omnes & quae homines uocans in unam atq; eandem bonorum communitatem. Hoc igitur nouum testamentum, legem nouam uocat altius item *Esa. 2.* Hebraeorum propheta Esaias dicens: Nam de Sion exibit lex, & uerbum domini de Hierusalem, & iudicabit inter gentes: & uenient omnes gentes, congregabunt omnes populi, & dicent: Venite, ascendamus in montem domini, & in domum dei Iacob. Sed quae tandem lex de Sion proficisciens, diversa duntaxat ab ea quae in monte Sina per Mosem data est, reperiatur, nisi ipsum Euangelicum uerbum, quod per Saluatorem nostrum Iesum Christum, per eisdem Apostolorum de Sion profectum est, perq; omnes gentes diffinatur: constat enim de Hierusalem ac de eo qui illi coniunctus est, monte Sion: ubi Saluator ac dominus noster & multum uersatus est, & plurimum doctrina sive edidit, noui testamenti legem ab initio profectam in ceteros homines suam lucem effusisse: quae quidem res consentanea ihsu uocibus fuit, quibus ille ad fuos eis suis discipulis, dum dicit: Itac docete omnes gentes, docentes eos seruare omnia quaecumque praecepit uobis. Quae nam porro haec erant, nisi noui testamenti instituta ac praecepta? Quando igitur haec sic se habere ostensum est, nunc iam tempus fuerit inspicere, huic uulce noui testamenti, eiusque quod praedictum fuerat, cantici noui, nouaque rationem ac modum.

Scholia in Cap. IIII.

Ex eo, quod de doctrina Christiana & novo Testamento, multe preclare prophetie in sacris literis extant, colligit Eusebius, non sine bono consilio & grata causa eos libros a Christianis receptos esse. Minus proprii uidentur Davidis quedam pronunciata de Euangelii doctrina accepta & interpretata. Verum non carent suo quoddam fructu eiusmodi exempla, que quo pacto reddere & è contra incommodè eiusmodi testimonia, adducantur in medium, ostendunt, & indicia legitima formant.

Quis nam modus noui testamenti, cuius Christus est autor. Cap. V.

Ita quidem ostensum iam est, quemadmodum uetus illud testamentum, lexq; Mosaicum uni iudaice genti, & huic ipsi propriam terram incolentis accommodari posset, ac neq; reliqui gentibus, quae toto terrarum orbe tenentur, neq; alienas terras incolentibus iudaicis conuenire: quodq; noui testamenti rationem ita oportet institui, ut omnibus gentibus ad uitam prodesse posset: ut ne prorsus ullo modo, ulla ue ratione, qui hoc uite institutum ingredi uellent, impeditur neque aut regionis, aut generis, aut loci, aut alterius cuiuspiam rei omnino causa, possent exculari. Talis porro & lex, & uita planè exitit ea, quae à Salvatore nostro Iesu Christo instituta est, qua præfca illa, & ipso Moysi antiquior instauratur religio: ad cuius normam & Abraham, & eius maiores uixisse, facile demonstrantur. Quod si uel Christianorum uiuunt rationem, atque eam quam Christus per omnes gentes disseminauit religionem, cum eo & religionis & iusticias instituto compare, & contendere, quo & Abraham, & Abraham similes usos diuine literæ prædicant, facile unum atque idem agnosces. Siquidem illi à multorum deorum cultu atque errore recedentes, & ab ea quae simulacris addicta erat superstitione auertentes seipso, mentis oculos supra omnem, quæcumque oculis certi positis, naturam sustulerunt: neq; uere illi aut Solem, aut Lunam, aut aliam quamplam uniuersi partem pro Deo unquam coluere: sed

Y 2 ad unum

ad unum superium, ipsum utiq; altissimum coeli ac terrae opificem, seipso attollere non dubitarunt. Quam sane rem ipse etiam Moses in suis antiquitatis historijs commendat, dum ipsum Abramam sic inducit dicendum: Extendam manum meam ad Deum altissimum, qui condidit celum ac terram dumque ante hunc, Melchisedec, quem ait facerdotem Dei altissimi fuisse, ipsi Abraham his ferme uerbis benedicentem: Benedictus Abraham Deus altissimo, qui condidit celum & terram. Inuenies autem & Enoch & Noe ea de ratione qua Abraham, & euasile iustos, & Deus placuisse. Quinetiam Iob uir & iustus, & uerus, & inculpabilis, & omni mala re abstinent ante Moysi etatem celebratur: qui cum pietatis erga Deum uniuersi gratia, per omnium bonorum subitam ademptionem uexatus, constanter omnia sustinuerit, maximum uerae religionis exemplum omni posteritatu sua reliquit, quippe qui uera philosophicum illud uerbum olim acclamauerit, Nodus egredius sum de uentre matris meae, & nudus abiabo. Dominus dedit, Dominus abstulit: sicut Domino placuit, ita factu est sit nomen Domini benedictum. Idem uero communem omnium Deum colens, uoces etiam illas pietatis emisit, quas ipse longius progressus explanat, dum ait, Sapiens enim est mente, fortisq; & magnus, qui concutit terram a fundamentis, & columnae eius contremiscunt: qui dicit Soli, & non oritur, & stellas quasi signo impresso claudit, qui celum extendit solus. Si igitur eundem illum quae priuati, ac ipso Mose antiquiores, Dei amici uiri coluerunt Deum, nuper ita dem ut illis solum per colendum esse, Christi doctrina gentibus uniuersis de monstrauit: haud dubium est, quin eiudem cum illis diuinis cultus facti simus particeps, communem porro habentes religionem, communem quoque benedictionem sortituros esse, palam est. Sed nec minus Dei uerbum, quem Christum appellare nos conueimus, illis cognitus fuisse quam nobis, sacrarum literarum testimonio ostensus est, quippe qui longe excellens at illius & manifeste aduentum, & diuinam praesentiam cernendam, idonei habitu sunt. Audi igitur, ut rufus ipse Moses, cum quia amici Dei iesu plenum ostenderit, quique ipsis oracula publicis monumentis commenda reddiderit, modo Deum ac Dominum, modo Dei angelum appelleret, sic quidem plane declarans non hunc ipsum patrem, sed eius filium, qui idem & Deus ac Dominus amicorum Dei, & supremi patris angelus dici conseruerit. Dicitur igitur his fieri uerbis: Et profectus est Iacob in Charan, uenientia in locum, & dormiuit in eo: occidens enim sol, & accepit lapides de loco, & supposuit capiti suo, & dormiuit in loco illo, & somnauit. Ecce scala fixa humi, cuius caput attingebat celum, & angeli Dei ascendebant, ac descendebant per illam, & Dominus innixus erat ei, & dixit: Ego Dominus Deus Abraham patris tui, & Deus Iaac, noli timere, terram hanc in qua tu dormis, tibi dabo & feminis tuis: & erit semen tuum ut arena terre quibus deinceps adiungit: Et surrexit Iacob manus, & accepit lapidem, quem supposuerat capiti suo, & erexit illum in turrim. Oratione deinde progressus, hunc ipsum, qui illi se ostenderat, Deum ac Dominum, Dei angelum nominat. Loquitur ergo Iacob, & dixit mihi angelus Dei in somnis Iacob: Ego autem dixi, Quid es? Ac deinceps: Vidi, inquit, omnia quae cunq; fecit ubi Laban. Ego sum Deus qui uisus sum tibi in loco Dei, ubi unxisti mihi lapidem, uotumq; uouisti. Hic sane idem, qui etiam Abraham uisus est, Deus ac Dominus appellatur, qui per mysteria, hominem Dei amicum, sui patris ius & potestatem docet, ac nonnulla interim quasi de alio quod daim refert: quae sane nos uo loco considerabimus. Quinetiam eum, qui tu demum ipsi Iob post fatis longam exercitationem respondit. Alium prater hunc dicere, est nefas. Nam qui antea de turbine & nubibus illi se ostenderat, Deum uniuersi se

si se esse fiducibat. Porro autem progressus, ita seipsum præbet uidendum, ut ipse lobum dicat: Audi me Domine, ut etiam ego loquar. Sonum quidem uocis tuae audiui prius, nunc autem oculus meus uidit te. Quod si fieri non potest, ut altissimus Deus inuisibilis, & ingenitus, & rex universi a mortali natura cernatur quis tandem hic qui sic uisus est, aliud fuerit, prater Dei uerbum, quod seipsum ad tempus de propria magnitudine demonstrat, ut alibi quoq; dicendum est: Ceterum quid plura de eadem in hunc locum congerere opus est, cum harum rerum confirmationes è sacris libris accipere haud difficile sit: Quas utique etiam nos in materia proposita per oculum collecturi sumus, ut ostendamus, nullum alium fuisse nisi Dei uerbum, qui ab antiquis Dei amicis patribus est uisus. Itaq; post rerum omnium opificis notionem, etiam ea qua ad Christum pertinent, quæ nobis atq; illis, comunitate ratione prodita sunt. Quamobrem Christos quoq; eos ipsos qui ante Molem amici, familiaresq; Dei fuerunt, sicut nos Christianos, appellatos inuenies. Sed audi quoq; quid de illis oracula in Psalmis dicit: Cum essent numero breves, paucissimi & incolæ in ea, & transierunt de gente in gente, ^{Psalm. 104.} & de regno in populum alterum, non dimisit hominem nocere eis, & increpuit pro eis reges, dicens: Nolite tangere Christos meos, & in prophetis meis nolite malignari. Hæc sane de Abraham, & Isaac, & Iacob edita esse oracula, tota compositione & continuatio orationis ostendit. Quocirca Christi quoque appellationem nobiscum communem pariter habuere.

Scholia in Cap. V.

I Nitiū monet alio, quam veteri & Mosäico Testamento, opus habuisse Gentes, & ob eam causam usibus omnium gentium quibus illud uetus non in omnibus congruebat: nouum Testamentum definitum est. **2** Deinde uerē affirmat eandem fuisse omnium Electorum in veteri & Novo Testamento. Religionem, benedictionem, cultusq; diuinus ex uite normam, ne quis forte putet Christianos id quod precipue in veteri Testamento celebratur, ueram uidelet iusticiam, uia cum ceremoniis, offerat uovi & contempnere. **3** Non tantum Deum Patrem, sed etiam filium eius unicum, & genitorem d'op' ad yep. Patribus apparuisse & cum eisdem locutum esse, recte docet, tameis obscuris utitur testimonij. Probat autem fides & in veteri Testamento Christos esse dictos, sicut nos Christiani. Vide Psalmum 104. Act. 11.

Quæ nam sit ea, quæ in novo Testamento omnibus hominibus à Christo denunciata est, uita. Cap. VI.

Sed & ea quæ uirtutem seculatur uite ratio, & quæ pletatem amplexa est, ciuilis institutio, sicut absque Mosis constitutione, omnibus gentibus, Christo monitore patet a ea est: ita plane eadem pietatis ac religionis apud priscos illos complebat ratio. Neque igitur ut corpus circumcidenter, neque ut ab horum, aut illorum animalium carnibus abstinerent, illi curabant, quoniam ne nos quidem. Etenim protinus Melchisedec inducit Moses sa. ^{Melchisedec} cerdotem Dei altissimi, qui neque corpore erat circumcisus, neque unguen- doK. to comparato ex lege Mosis delibutus, neque quid sabbatum esset illo modo edocitus, neque præterea quicquam omnino eorum quæ uniuersæ ludg. Gen: 1. orum genti per Mosem descripta imperata quæ sunt, intelligens, aut sciens: fed plane ut Christi Euangelium præcepit, uiuens. Atamen ipsum hunc, sacerdotem Dei altissimi fuisse, id est Moses affirmat, ipsoq; Abraham præstantiorem. Proinde inducitur qui Abraham benedicat. Talis etiam Noe fuit, homo atrox sua iustissimus. Quem quasi scintillam extincti ignis, & quasi Noe, semen quoddam humani generis, in ipsa diluvii grastatione, h̄i omnibus reparans qui in terra perierant, Deus uniuersi conservauit. Hic igitur quamvis eorum quæ ad Iudaicos mores spectant, nihil sciret, neque in corporis circumcisione,

Exod. Itus, si quis unquam alius est appellatus. Etante hunc præterea Enoch, qui Gen. 5. & Deo dicitur placuisse, & translatus esse, non unquam mors illius apparuit. *Hebr. 11.* at, Igitur hic quoque quem talis esset, tamen neque corpus circumcisum habebat, neque in legibus a Moze positis ullo modo uestitus fuerat, sed Christus abraham propterea more, non iudaico uixisse perhibetur. Quinetiam ipse Abraham post eos qui dicti sunt, natus, & illis ipsi ratione temporum iunior, sexu etate proiectus, propter eos qui rituit ab ipso erant, quasi signum quoddam primus circumcisio corporis tulit: hoc est ipsum suæ dignoscenda solis signum, quod à se ratione sanguinis genus ducturi erant, ferendum tradidit ante uero quām fusciper liberos, atque antequam circumcidetur, ipse quoque propterea quod à simulacrorū cultu secesserat, ut super omnia Deum confessus fuerat, & unam eam quæ cum virtute est, uitam lecibatur, Christiano more uixisse, non iudaico demonstrauit. Idcirco illi testimonium exhibetur, quod præcepta & mandata & ceremonias, & quæ in legibus posita sunt Dei, ante Mois constitutionem, seruauerunt. Dicit igitur ad Ilae, qui oracula illa reddebat Deus: Et dabo semini tuum terram hanc, & benedicentur in semine omnes gentes terræ, eo quod obediens Abraham pater tuus uocis meæ, & custodient præcepta meæ, & mandata mea, & ceremonias meas, & quæ in legibus meis posita sunt. Erant enim etiam ante Mois legem mandata Dei alia, & ceremoniae, non similia iusticiam adepti sunt. Porro autem quod non eadem essent, eam scilicet que per Mosem in legibus posita sunt, Moses ipse perspicue demonstrat, ubi sit ad populum: Audi Israël iustificationes, & iudicia quæcumque ego loquor in auribus uestris in die hac: & dilicet ea, & seruabit, ut ea faciat. Dominus Deut. 5. Deus uester condidit uobis in Choreb testamentum: neutriquæ patibus uestris condidit Dominus testamentum hoc, sed uobis. Et sanè specia, ut planè dicit testamentum hoc, propterea quod non idem illi patibus eorum constituit. Quod si abolitur non datum esse patibus eorum testamento dixisset, in mendacium sanè illi recidisset oratio. Datum est igitur Abraham testamento, datum est etiam Noe, sicut lacra testantur oracula. Atque idcirco cum adiunctione dixi Moes, non hoc datum esse patibus eorum, sic sanè alterum significans præstantius atque excellentius, per quod amici dilecti Deo agniti dicitur sunt. Nam protinus ipse Abraham, eò quod summo Deo crediderit, plenè seruasse iusticiam, exhibitum est testimonium ab Gen. 15; ipso Mose sic dicente: Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iusticiam. Quod autem post illam iusticiam plenam obseruationem, & post illud redditum de pietate testimonium, ipsum circumcisio signum accepit, & nihil hoc illum ad pietatem ac iusticiam consequendam adiuvaret, perspicue uerba ipsa demonstrant. Inuenies porro etiam Joseph ante Mois tempora in regijs ædibus Aegyptiorum, sine iudaicarum obseruationum solitudine incuriosus uestitus. Postremo, si uis, potes ipsum quoque summum iudaicorum legislatorem Mosem à tenuori adiutor apud regis Aegypti filiam degentem agnoscere, qui quidem Aegyptico plane more ab illo iudaicis obseruationibus apud eandem sit educatus. Sed quidlibet, nam de beatissimo Iob, de illo, inquam, uero homine, illo inculpibili, iusto, pio, dicemus. Quæ tandem illi summa illius pietatis & iustitiae causa extitit? nunquid præcepta Mosaica? minimè. Num dicti sabbati, aut alterius cuiuspiam iudaicæ ritus obseruatorum unde illi hoc, qui & etate ipsius Mosem antecedit, & ante leges ab illo positas est natus? Etenim Moses septem numeratur ab Abraham, hic autem quinque, sic Moze ipso antiquis

343
qui duabus inueniuntur etatibus. Contemplare igitur huiusce uitam, quæ de legibus à Moze positis nihil inducit, ab Euangelica autem Salvatoris nostræ doctrina non abhorret. Dicit igitur ipse, ubi uiam ipsius uitam exponit, lob Euangelie & arguentibus se amicis responderet: Seruati enim in opere de manu potenter dixit, & pupillo, cui non era adiutor, subueni. Os autem uiduæ mihi bene uauit: dixit, & iustitiam indumenti loco accepit. Adornata autem me iudicio, quasi duplice vestimento: oculus sui cæcorum, pes claudorum: ego fui pater inopum. Ipsa haec igitur documenta planè eadem sunt cum ijs, que omnibus nobis per Euangelicam doctrinam tradi nunciaric solita sunt: quinetiam uelutis qui bene illud nosset, flere cum flentibus, & illud: Beati qui lugent, quoniam ridebunt, & illud: Si unum membrum patitur, cum eo simul omnia membra patiuntur, quæ in disciplina Euangelica documentis continentur, Math. 5. cens: Ego autem super omni inope fui, & suspiravi cum uirum uidii in necessitatibus. Deinde rursus cum immodesest risus doctrina Euangelica respuit, beatus hic uir tanto ante pronunciatus: Si uero ambulauit cum derisoribus, & si festinavit pes meus ad dolam, constitui in statera iusta, & nouit Dominus simplicitatem meam. Quoniam uero Moi uerbo illi legis loco proponunt, Non adulterio commites, & mortem contra adulteros ponamus constitutus: qui autem doctrinæ Euangelicæ legem deleribit, ita ait: Di Math. 5. & cum est antiquis, Non mochaberis: ego uero dico uobis, ne ab initio quidem cupere. Speciemus probé hunc de quo sermo est, quemadmodum secundum Christi Euangelium uiuens, ne cum cupiditate licentius aspiceret, cœvit, in quo etiam gloriabatur, dicens: Si uero oculum secutum est cor meum in muliere alterius uiri, & rationem asignet deinceps adiungens. Animum enim uiri dissolutus ad inquinandum uiri moliter: ignis enim est ardens in omnibus partibus: quodcumque autem inuaserit, radicitus perde: & consuevit. Sed etiam incorruptos in iudicio mores inducit, sic: Si autem manus meis artigii munera, seram ipse, & alijs comedant, & sine stirpe existam in terra. Quomodo autem le erga domesticos gereret, ex ijs licet intueri quæ docet, cum ait: Si contempsi subire iudicium cum seruo meo, & ancilla mea, cum disceperint adiuverunt me, & deinde rationem asignal: Quid enim factum si studiolum contra me exerceverit Deus? non quicquid non quemadmodum ego factus sum in carne, sic & illi facti sunt: facti porro sumus in eodem uero. His adiungit: Vidi uolum non liquefere fecisti autem & buccellam meam comedisti, & non cum pupilo communicasti: & si uidi nudum pereuntem, & non festinui. Et deinceps progressus, sic dicit: Si uero in lapide prelio fiduciam habui, & latetatu sum, cum multis mihi diuitiæ essent. & si ad innumerabilis posui manum meam. Rationēz item adiungit: An non uidemus solem oritur ac deficere, lunamq; definere? Rursus cum doctrina Euangelica dicat: Dicitum est antiquis, Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico uobis, Diligite inimicos uestrorum, admirabilis hic uir innata doctrina præuentens, ipsum opus compleuit. Ergo sic loquitur. Si gaufus sum super ruina inimici mei, & dixi cor meum, Euge, audiat sanè auris mea execrationem meam. Tum adiungit: Fortis autem non manif peregrinus, & ostium meum omni uenienti patuit, eo quod non alienus esset ab eo, qui dixit, Peregrinus sum, & collegistis me. Quia Math. 25. his porro sint quæ idem sentiat de peccatis, quæ præter voluntatem committuntur, audi eundem dicentem: Quod si nolens ipse peccauerim, & peccatum meum occultauerim, non enī horruit turbulentiam multitudinis, ne enunciarem in conspectu eorum: si uero permis in opere abire sinu vacuo, & manum Domini si non extimui, syngrapham autem quam habui aduersus

Isus quemplam, si non scissam eam reddidi, nihil accipiens à debitore. Hæc
igitur atque huiusmodi erant in ijs qui ante Mosem fuerunt, viris san-
ctis (de vita enim unius reliquorum item coniçere vita licer) pro religione
uidelicet diuinis laudibus celebranda certamina, per quas & amici Dei, &
prophetæ ut existenter, digni effecti sunt: tales autem quam essent, quid illi
præcepta Moli prædicti poterant, qua uulgribus atq; insolentibus ui-
tis descripta & tradita sunt: ex his igitur omnibus quod uetus sacerdotium pri-
morum patrum religionis morem, cunctis gentibus Christi uerbum denun-
ciaverit, manifissime appareat, ne testamentum nouum aliud esse pute-
mus, quam antiquissimam illam Mosaicorum temporum religioni conuincen-
tiam ciuilem rationem, & uetus pariter, & idem nouum possumus dicere:
uetus quidem, propter ea que demonstrata sunt: nouum autem, propter ea
quod longo post interruxit, totuero hoc medio de quo dictum est
tempore, quamdiu noui testamenti mos, ut homines lateret, & quasi quiete
& silentio teneretur, eueniit: Moi interea lex ingressa quasi puerilis in
perfectarumq; animalium curatrix quadam, & gubernatrix, aut etiam medi-
cina simili dinstar, graui Aegyptiacoq; morbo laboranti uniuersitate ludorum
nationi, ipsi uidelicet Abraham nepotibus, & ab eo genus trahentibus,
qui non quemadmodum primi patres, ita ipsi suam, que subsecuta est, in
perfectiorum uitam dirigere poterant tradita est. Nam quia cum Ae-
gyptiis uerantes post sanctorum patrum mortem Aegyptiacorum motum
similitudine allecū erant, & multorum deorum (ut dixi) superstitionem de-
ciderant, adeò, quidem, ut Aegyptiis amplius nihil habere, & illis in omni-
bus similes, tum in errore simulacrorum, tum in alijs quoq; facinoribus eu-
sisteuerint, merito quasi ex profundo malorum ipso hauiens Moses,
ab impia deorum multitidine amouit, & ad opificem uniuersi Deum redi-
xit, perfectiorum illorum uitam, quasi in ingressibus & uestibus, proprie-
to gradu pietatis obijcens. Deinde non occidere, non moxchari, non fura-
ri, non peccare, non mares in mariibus infanire, non matribus, non sorori-
bus, non filiabus miseri, nec alia huiusmodi q; quæcumq; impunè ab illorum
temporum hominibus committi poterant, permisit: acceptam uero extin-
miti & fera uita, rationis magis coniunctam, bonisq; innitentem legibus, per
illa tempora ciuilem institutionem, primis in terris scripto commendauit,
qui sane mos omnibus hominibus nondum satius notus erat. Deinde quasi
in perfectis illis simulacrorum cultu introducto, per quadam arcana leorum
signa, ut religionem quam ipse probat complectenter, edicens, sacri-
ficijs & quibusdam corporalibus ceremonijs, unum supra omnia Deum
ut colerent, præcepit. Quam sane religionem quum admirabiliter diuino
monitus spiritu, non in perpetuum seruari oportere intelligeret, unum dun-
taxat circumscriptis locum, addito præcepto, ne usquam alibi eos, qui ab ipso
tradebantur ritus, quam certo illo in loco perficerent: hic autem erat
Hierosolymis, extra hunc uero neutiquam, ex quo adhuc Hebrei nefas
est, extra ipsorum euentum metropolim usquam, aut ex lege sacrificare, aut
fanum, aram uere erigere, aut sacerdotes regesue inungere, aut celebritates, so-
lenniaq; per Mosem instituta perficere, non ab aliqua immunditia purgari,
non solu à peccato, non offerre Deo munera, non ad propitiandum aliquid
facere ex legibus. Quocirca in Mosis executionem merito relapsi intelliguntur,
quippe quum in parte quidē obseruare nonnulla conentur, in uniuerso
autem à legibus suis aberrent, ipso plane Mose pronunciante atque affir-
mant, quod exercitabilis sit omnis quicunque non fuit in omnibus quæ cer-
pita sunt in lege, & ut ea faciat. Lapsi autem tamq; in hac omnia, quum
& ipse

Extra Hiero-
lyman omnes
ceremonie
prohibite.

ABBEY RAY LIBER PRIMVS. 345

& ipse Moses diuino spiritu afflatus, prouiderit nouo per Christum instaurato testamento, uniuersisq; gentibus nunciatu, superuacuum futuram esse,
qua ab ipso posita est, legum observationem, quam uno duntaxat loco me-
rito terminauit: si quando ex eo pellerentur, & patriam libertatem amitterent, non amplius illis fas esset, quas ipse posuist, leges aut ritus seruare:
ut iam confidendum sit, alterum testamentum, quod per Christum sit denun-
ciatum, necessariò esse introductum. Quum ita Moses hoc ipsum futurum
esse prædicti esset, moxq; & Christus uite huius peregrinationem expleuis-
set, & pariter omnes gentes noui testamenti doctrina perficeretur: tum
protinus Romani quum urbem obſidione cinxissent, Hierosolyma ipsa, &
quod ibi erat templum euerterunt, solutaq; est confestim omnis Molie con-
stitutio: & quæcumq; de ueteri testamento seruabant, sublata sunt. Exe-
cratio autem ad illos uenit, quia quum ea que à Moi præcepta sunt, pra-
ter legem facere uellent, in eam ipsam execrationem ui quadam coacti sunt
rendere. E contrario autem simili & eodem tempore eius, quæ in nouo, per
fectoq; testamento continetur doctrina, & leges, & ritus introduci sunt.
Quare merito Saluator & Dominus, ad eos qui putabant in sola Hiero-
solymam, aut in montibus quibusdam, siue certis determinatisq; locis Deum ado-
rare oportere, sic ait: Venit hora & nunc est, quando ueni, adoratores adora-
bunt patrem neque in monte hoc, neque in Hierusalem. Spiritus enim De-
us, & ipsum adorantes in spiritu & ueritate oportet adorare. Quibus tebus
rebus ita ab illo prædictis continuo neclongo post tempore, Hierosolymis
obſidione oppresit, & eius loci sanctificatio, & ad eundum usum constru-
ctum altare, & adoratio qua à Moi tradita fuerat, sublata euerteratq; sunt. Eo-
demq; tempore in omnes homines patefacta est, & emicuit ea quæ ante Mo-
ses uiris sanctis à principio data fuerat pietas & religio, & quæ per illam o-
mnibus gentibus promissa fuerat benedictio, quæ à primo ascensu gradu,
& à primis illis adorationis Molaicæ elementis, eos qui ad se accedunt, ad
meliorem perfectioremq; uitam adducit. Itaque protinus quando beatissi-
mos, Deo & amicos uiros, non in aliquo certo, determinatoq; loco adorasse
constat, neque sub ullis signis, aut figuris, sed quomodo Saluator noster, &
Dominus doceat, in spiritu & ueritate, eadem adorandi ratio per eisdem Sal-
uatoris nostri aduentum omnibus gentibus insinuata est. Quod quidem
futurum, etiam prophete ueteris tanto abitè cognoverant. Dicitur itaque
plane Sophonias: Apparabit Dominus super eos, & perdet omnes deos
gentium terra, & adorabunt eum unusquisque de loco suo. Malachias au-
tem simili, & ad eos qui ex circumeſione sunt, sermonem dirigit, & de gen-
tibus talia prædicti: Non est uoluntas mea, dicit Dominus omnipotens, &
sacrificium non suscipiam de manibus uestris, quoniam ab ortu usque ad
occasum nomen meum glorificatum est in gentibus, & in omni loco incen-
sum offert nominis meo, & sacrificium mundum. Quod enim in omnibus
eo dicit incensum & sacrificium offerti Deo, quid aliud significat, nisi non
Hierosolymis, neque definite in hoc aut in illo loco id futurum, sed in omni
regione, & in omnibus gentibus, quæ quidem & orationis incensum &
sacrificium, quod mundum dicitur, est, non per cruores, sed per pias actiones
summo Deo essent oblatura: Clamat autem palam, & uociferatur Elalias ua-
ticinans simili, ac dicens: Erit altare Domino in terra Aegypti, & cognoscatur
scutus Dominus ab Aegyptijs, & mittere eis hominem, qui saluos faciet eos: *Sacrificium*
& cognoscatur Aegyptijs Dominum in die illa, & facient sacrificia, & uoce-
bunt uora Dominu, & reddent, & conuertentur ad Dominum, & exaudiet
eos, & sanabit eos. Ecquid tibi uidemur ueram legis Moi conuersationem di-
cer, an potius finem & solutionem enunciare? & prophetis uocibus uati-
natis, & cinatis

cinari? Etenim Moses altare & sacrificia nusquam terrarum, nisi in sola Iudaæ, & in huic una duntaxat ciuitate confinii, legi à se posita iubet: propheta autem inter Aegypti ait altare Domino struendum, dicandumque est: et Aegyptios ipso non amplius diis patris rem sacram, sed ipsi prophetarum Deo facturos, & quod uerum Deum sint agniti, nō Mosem illis, neque alium ex prophetis quempiam autorem fore, sed novum quendam diuinum misum hominem. Porro autem translate commutatoq; altari propter Mose constitutiones, atque decreta, necesse est penitus etiam legis Moysi mutationem. Quod si summo Deo sacrificaturi sunt Aegypti, profus etiam sacerdotij munus sunt adiuturi. At Aegyptiis ad tale munus asumptis, que de Leuitis & Aaron successoribus à Moysi sunt constituta, nulli plane uul Aegyptiis amplius esse posse, peripieum est. Tempus igitur tam tum fuerit, legem nouam ad ea quae dicta sunt confirmanda, ponere oportet. Quid igitur temeriter hæc enunciata sunt? san exitum inuenient oratione. Inspice igitur si nō hodie, hoc est nostris interim ipsorum temporibus, ipsi oculis cernuntur non solum Aegypti, uerum etiam omne genus hominum (qui ante haec simulacra addidicierant, quosq; Aegyptiorum appellatione prophætica prædictio significat) à multorum deorum ac dæmonum impio cultu liberatus, & uerum prophetatum Deum inuocans, & adorans. Vota autem faciunt, non pluribus amplius dominis, sed unisoli Domino, quæ admodum sacrum prædictum oraculum. Et huius quidem altare inuentarum & rationalium hostiarum, ut noua noui testamenti mysteria postulant, per totum terrarum orbem erectum est: & quum in Aegypto, tum in reliquis gentibus, quæ mores Aegyptiorum immitantes, superstitionis errore tenebantur, hac ipsa ætate nostra, cognitio ueri Dei relucens, fidem ijs quæ à prophætis predictis sunt indubitate adiungit. Hac autem cum re ipsa interim perfici uideas, nec amplius, ut quandam auditu expectari, si tempus quas unde principium eiūmodi res acceperit, non aliud inuenies, quam quum Salvator noster aduenire. Ipsa hinc igitur ille fuit, quem oraculum significabat, quum diceres: Deum & Dominum uniuersi misericordia Aegyptiis hominē, qui saluos faciat eos, quem & Mosi uaticinia perhibebant, ubi ait: Eredi erit homo de semine eis, & dominabitur gentibus multis, in quibus sanè gentibus & Aegyptiis numerati per est. Verum de his quidem longior esset ratio, & per ocium huic ipsi rei dicarum, absolutius reddenda. Quod autem praesentis loci sit proprium, illud teneatur, ea quæ prædicta sunt, non alias quād aduentum Iesu Salvatoris nostri esse completa. Ab illo enim ad hunc usq; diē apud Aegyptios, apud Persas, Syros, Armenios, apud exteras terras, incolentes Barbaros, & qui apud has ipsas prius immanissimas & ferocias nationes, tum uero etiam apud eos, qui in uilas colunt (quando & de his prophætia non indignum putauit facere mentionem) ipsa illa, quæ autore Abraham comprobatur ciuilis ratio, & omnium antiquissimus confessi Deum mos celebratur. Et quis non ipsa rei mirabilitate obstupescat, quum eos qui à condito ævo, lapidibus, & ligris, & dæmonibus, beatissima humana carne uictimis, & reptilibus uenatis, animalibusq; omnis generis, & feris informibus, ignis, & terra, & ipsius uniuersi in animatis elementis, diuinum honorem & cultum tribuebant, altissimum Deum, & coelestis terræ opificem, ipsum utiq; prophetarum Dominum Deumq; Abramam, & aurorum eiusdem, post Salvatoris nostri aduentum, uideat inuocates? & eos qui paulo ante à matribus, & filiis libidinem non ablinabant, secum mutuo inter se corrumpebant, & omnis generis cruentationibus & cæribus inquinabant: qui nihil ab immanibus feris, uictu ipso disferabant, nunc per Salvatoris nostri diuinam uitriuem mutatos, & quasi ex alijs alios factos,

factos, sermones de uitrite, modestiæque præcepta ut discant, in communis scholas assidue conuenientes? atque adeò quidem, ut tam foeminae, quam uiri, tam pauperes quam diuites, tam vulgares & ignari, quam docti: etiam pueri, & mancipia non minus in agris, quam in urbibus, in loca certa conueniant, ut supremam illam philosophiam edificant: quæ admonet, ne intueri quidem peccantibus oculis fas esse, neque uerbum emittere oculos, neque ea qua communia sunt, & omnibus confusa patrare, & docerant uerum illum morem, quem ubique locorum in cultu & obsequio summi Dei, feruare conuenient, sicut dixit prophætia: Et adorabunt eum unusquisque de loco suo. Adorant igitur summum Deum omnes Barbari, & Greci, non Hierosolyma currentes, neque euoribus, aut sacrificijs placentes, sed domi sua apud seiplos in spiritu & ueritate, incruento, puro, que obsequio illum colentes. Et hoc fuerat ipsum nouum testamentum, quod non instar prioris illius, & veteris factum est. Vetus autem intelligito non sacerdotum hominum, qui ante Mosem fuere, sed quod legis loco uniuersi ludorum nationi ab ipso Mose positum est. Quocirca oraculum ipsum adiungit ea, quibus planum faciat, quod nam uetus illud dixerit esse, cui quidem nouum nihil simile habiturum ostendit, ubi dicit: Condare testamentum nouum, non secundum testamentum quod condidi patribus in die, quem ego apprehendi illos manu, ut educerem eos de terra Aegypti. Itaq; quum secundum hoc dicit, secundum id quod legis loco à Mose positum est, intelligit. Hoc enim illud est, quod ludus qui tempore de Aegypto egredi sunt, traditum est. Visus igitur esset nouum testamentum introducere, tanquam eius ritus contrarium, quem sancti illi Abraham similes uiri, in diuino cultu sequebantur, nisi plane ipsi uerbis significasset, ubi dixit: Non secundum testamentum quod condidi patribus eorum, quo tempore eduxi eos de terra Aegypti. Ergo non secundum illud quod legis loco à Mose positum est, quum egredi sunt, & quum in deserto morabantur nouum hoc futurum respondit, sed secundum illud uidelicet, quod primis temporibus in uita ciuii secentes, qui ante Mose floruerunt, tanquam ita, qui plenè officio suo functi essent, comprobati sunt, quas quidem ob res iam tuplane confidens posthac quum sententias & propolita eorum, qui diuinum aliquem cultum proficerent, non in duos, sed in tres diuiseris ordines: unum eorum, qui prouersus simulacris addicti, in multorum deorum errorum deciderunt: alterum eorum, qui de circumcisione per Mose in primum pietatis gradum ascenderunt: tertium eorum, qui supremum locum per doctrinam Euangelicam obtinere. Et hunc quidem, si medium duorum constitueris, ne putato amplius eos qui à ludis discedant, in Graecos roris oportereullo modo recidere, neq; qui à Graecis abducantur, ludos fieri necessari: sed ubi tertium acceperis, & medio loco constitueris, eminentem, supraq; alios extantem inuenies: & quasi super celissima quadam specula sublimem collocatum, reliquos duos inferius utrinq; despiciere: effigiem & Graecorum impianam, atque erroribus plenam superstitionem, diffolutasq; fornicationes, atq; insolentias, & ludorum itidem, quæ à Mose profecta est, imperfectam, & quasi parvulus, atque infirmis accommodata, obseruantur. Domesticam porro, atq; ab initio propriam non solum Iudæis, sed & Graecis, & Barbaris, & quæcumque sub sole sunt, gentibus inclamans legem, uide quid dicat: O homo, & uniuersum mortalium genus. Mosis quidem lex ab uno genere hominum incipiens, omnium primum Iudæorum genus, illius promissionis gratia, quæ ad pios, Dei q̄ue amicos ipso tum patres, facta est, ad unius Dei cognitionem cultumq; vocabat, ut dicto audientes, ab intollerabili dæmonum tyrannie liberaret. Ego autem omnibus ho-